

de Marina Constantinescu

Mărul, Buckingham și lupul

CHIAR dacă propria experiență istorică de astăzi ar face să citim sau să privim o tragedie dintr-un secol îndepărtat, provocată și susținută pentru obținerea puterii, cu o anumită detașare și răceală a prezentului, Shakespeare nu ne-ar da voie. Și nu ne-ar da voie pentru că lumea lui este reală, actuală, se mișcă, respiră, ucide, se înalță, cade, decade. Violenta este o caracteristică a tragediilor lui Shakespeare, nu numai o trebuință a esteticului fără de care catharsisul nu s-ar naște. Sub acest semn se așează și montarea regizorului Mihai Măniuțiu, după o versiune scenică proprie, a piesei *Richard III* la Teatrul Odeon. Construcția regizorului are la bază poate cea mai crudă tragedie shakespeariană în care se concentrează și forța spectacolului. Jucată în toată lumea în distribuții celebre, care au impus în receptarea publicului norme regizorale și actoricești, jucată și la noi cu un succes nebun (să ne amintim de *Vraza* sau mai aproape, de Ștefan Iordache din spectacolul regizat de Alexandru Tocilescu la Teatrul Mic), piesa *Richard III* rămâne prin valoarea textului un punct de atracție, dar, în același timp, și o piatră de încercare pentru regizori, pentru actori, pentru teatru. Lumea lui Shakespeare nu l-a constrins pe regizorul Mihai Măniuțiu, ci i-a dat libertate de mișcare într-o zonă a realului, a posibilului. S-a întâmplat cândva în Aglia, se repetă mereu de atunci, oriunde și oricând.

Versiunea scenică pe care Mihai Măniuțiu și-a prelucrat-o nu modifică textul, îl ordonează după scopul și după propria intenționalitate. Sînt eliminate personaje - de exemplu Richmond, sau nepoții lui Richard - și deci replici sau situații. Coerența nu este cu nimic zdruncinată pentru că o urmărește pe cea interioară din care se creează. Spectacolul este viu și pentru că lasă deoparte schemele, nu se îngheșuie în zone mult bătătorite, ci se deplasează pe traiectoria descoperită de regizor cu siguranța cu care a și trasat-o. Cîteva idei sînt fundamentale pentru un spectacol extrem de sigur, în ansamblul lui, un spectacol în forță și plin de forță.

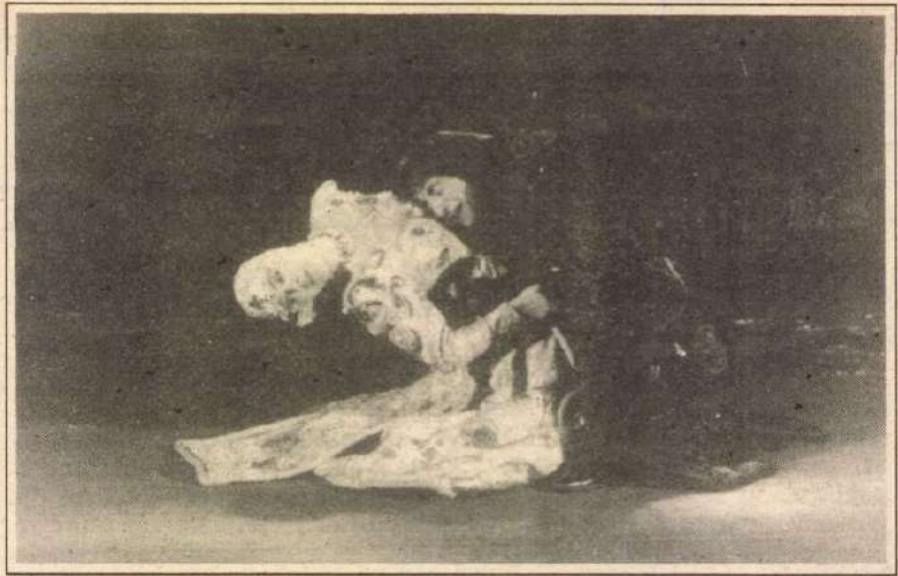
Istoria a dovedit că viața este o luptă violentă și lipsită de scrupule pentru putere, că un mecanism perfect funcționează de la începuturi, că el înghite timp, logică, oameni. Omul-rege sau cetățean de rînd - este pînă la urmă (dacă nu de la început) o rotiță care servește bunului mers al mecanismului. Richard III, crudul, bestia, criminalul este în final propria victimă. A crezut că dă sensul istoriei, i s-a părut că se mișcă după bunul plac visceral, că se poate abate de la destinul lui. Mihai Măniuțiu înlătură orice accesoriu al textului, urmînd, în storyul reformulat, în primul rînd, pe Richard, duce de Gloster, care trăiește doar pentru a purta coroana Angliei. Ca și Shakespeare, regizorul dezvăluie mecanismul puterii direct, fără ocolișuri. Totul este concentrat aici și de aceea spectacolul pare și mai

Teatrul Odeon (Sala Majestic) - *Richard III* de Shakespeare. Versiune scenică de Mihai Măniuțiu. Regia: Mihai Măniuțiu. Costumele: Doina Levintă. Scenografia: Constantin Ciubotariu. Coregrafia: Sergiu Anghel. Muzica: Marius Popp. Distribuția: Marcel Iureș, Șerban Ionescu, Florin Zamfirescu, Radu Amzulescu, Marius Stănescu, Camelia Maxim, Irina Mazanitis, Virgil Andriescu, Mircea N. Crețu, Florin Dobrovici, Mugur Arvunescu, Dan Bădărău, Marian Ghenea, Gelu Nițu, Constantin Cojocaru, Oana Ștefănescu, Mircea Constantinescu, Nicolai Ivănescu, Ionel Mihăilescu, Laurențiu Lazăr, Niculae Urs, Radu Panamarenco și Virginia Rogin. Data premierei: 28 februarie.

crud, și mai agresiv, căci despre agresivitate și cruzime este vorba. Relațiile acestea sînt diabolice. Peste tot capcane, pe care personajul malefic le întinde pentru alții și, în cele din urmă, în care cade el însuși. Richard călăul este condus în propria capcană de victimele lui. Richard este victima victimelor lui. Richard nu este decît o piesă din mecanism.

Cînd spectatorul intră în sală, cortina este ridicată, iar pe scena fără decor și cufundată în întuneric se observă, pe măsură ce ochii se obișnuiește, două șiruri de luminări paralele, așezate în lungul scenei, sporindu-i adîncimea, în stînga un trup de om cu cap de lup, ce stă nemișcat și, undeva în spate, un alt personaj ce pare că veghează totul la lumina focului. Mai tîrziu se vede că fiecărei luminări îi corespunde un om care doarme întins pe spate. Imaginea oarecum înfricoșătoare este dublată de un huruit continuu, un zgomot de început sau de sfîrșit de lume, care va acompania aproape întreg spectacolul. Richard intră ușor ezitant, ferindu-se de lumina care vrea să-i prindă chipul, pentru că el nu se simte bine decît în întuneric. Se strecoară ușor pe sub fasciculele reflectoarelor și, oprindu-se lîngă trupul cu cap de lup, își începe jocul. Gărzile se trezesc, sînt animate de discursul lui Richard, discurs situat de Shakespeare numai în finalul piesei, pe cîmpul de luptă, dar amplasat de regizor și la început. Acțiunea se derulează din acest moment către început, dezvăluind cum s-a ajuns aici. Prezența celor două personaje incită la aflarea identității lor. În text, precum și în montările pe care le-am văzut, Richard vorbește aparte, cu sine sau cu spectatorul, punîndu-și la cale planurile pentru obținerea coroanei. Acum are doi martori cărora li se confesează tot timpul: unul poartă cap de lup pe trup de om și este o invenție regizorală numită în distribuție *Nebunul* (Marius Stănescu). Celălalt nu este altcineva decît Buckingham (în expresiva interpretare a lui Radu Amzulescu), vărul lui Gloster, care participă la născocirea și la înfăptuirea crimelor, Buckingham care completează, care îi denigrează pe ceilalți și care prin iscusința vorbelor spuse la timpul lor îl sprijină pe Richard să urce treptele tronului și să-și pună coroana pe cap. Celor două personaje le vorbește Richard tainic. Numai ele știu, o clipă mai devreme, ce se va întîmpla cu ceilalți. Dar n-au puterea să vadă care le este destinul, n-au puterea să înțeleagă că stau sub semnul recurenței dictate de mecanism. Ei împreună sfîrșim ordinea morală și socială pentru a pune în loc propria dezordine. Nu este decît o iluzie, un renga, o festă, un joc secund îngăduit pentru un timp limitat.

Extrem de interesantă este semiotica spectacolului. *Nebunul* nu mi se pare doar simplul bufon care amplifică bufonia lui Richard, bufonia ca formă absolută a disprețului. El este dublul, cu glas nearticulat, umbra, vizualizarea instinctelor animale, primare, este demonstrația animalității agresive a subconștientului. Capul de lup pe trupul de om reprezintă carnasierul în starea lui demonică (așa cum apare în mitologia noastră pricoliciul). Alegerea acestui totem zoomorf subliniază complementaritatea construcției celor două personaje care își amplifică structura reciproc, se poartă unul pe celălalt, se desprind unul din altul sau se contopesc în urletul animalității lor sălbatică. Lupul este cel care aduce pe scenă mărul discordiei și al ispitei. Îl dispută și îl împart Richard și Buckingham, iar pe măsură ce planul lor capătă amploare, mărul este mîncat și de alți participanți la complot. Penultima victimă a tentației mira-

Camelia Maxim (Lady Anne) și Marcel Iureș (Richard)

culoase și malefice a puterii este Buckingham. Ultima - Richard. În coșmarul prevestitor pe care îl are în noaptea dinaintea luptei în care va pieri, Richard este blestemat pe rînd de victimele lui: Eduard, Clarence, Hastings, Stanley, Rivers, Gray, Lady Anne, Margaret și Buckingham. Fiecare poartă pe deasupra splendoridelor costume cite o pelerină albă, în jurul gîtului cite un șarpe, esența și simbolul însuși al haosului, iar într-o mînă înmănușată în alb cite un măr. După rostirea blestemului, fiecare victimă depune instrumentul primordial al abaterii și al vrajbei în cercul coroanei care stă la picioarele celui care doarme. Pînă acum, Gloster a făcut ce a vrut. Treptele ascensiunii au fost aceste cadavre care vin în somn din lumea de dincolo și cer răzbunarea. Urmează căderea. Richard se trezește și, nervos, își ridică coroana. Merele - elemente concrete ale realității și nu numai ale visului - se rostogolesc repede-repede în toate direcțiile, înfățișînd, în grăbita lor rostogolire, graba cu care mecanismul istoriei îl absoarbe pe Richard. Dacă pînă acum e deasupra jocului, îl stăpînește, se prefacă e nebulă, scelerat, bufon, înspăimîntat, Richard, pentru puțin timp al III-lea, sfîrșește prin a-i fi cu adevărat frică. Prima care îl blestemă și care îi spune „ciine” este Margaret, iar Măniuțiu tratează simbolul la propriu. „Drăcescul ciine ce ne-a împins cu-al lui lătrat spre moarte” este omorît în luptă de Richmond, care în piesă nu apare deloc. Vraja puterii îi cuprinde pe toți care-i cad pradă. *Nebunul* pare că s-a dat de trei ori peste cap și a devenit, o dată cu zorile, om. Dar pentru cît timp? El îl ține în brațe pe cel cărui i-a fost credincios. Dar noaptea va veni iarăși și iarăși, iar metamorfoza incompletă va servi mereu altcuiva.

Cum am mai spus, Mihai Măniuțiu renunță la scene uzate prin prea deasa folosire (cum ar fi jocul între Lady Anne și Richard în jurul sicriului lui Henric - scenă tratată aici normal) și deplasează interesul spre altele, puțin sau deloc exploatare. Îl susțin enorm și actorii Teatrului Odeon, apoi Doina Levintă, creatoarea unor costume de o eleganță plină de bogăție, dublată de simbolistica culorilor folosite, extraordinarul scenograf Constantin Ciubotariu, coregraful Sergiu Anghel, cu soluții foarte originale și, aș spune eu, maestrul de lumini Alexandru Pelizaru împreună cu cei doi regizori tehnici Dan Benga și Dan Năstase. Nici un decor nu ar fi fost att de nimerit și de sugestiv ca acest joc de fascicule și perdele luminoase, extrem de eficient pentru intențiile regizorale.

Demonstrațiile perfecte ale gărzilor-samurai, care nu fac altceva decît să amplifice violența și disciplina (după model japonez) supunerii necondiționate, năvălesc pur și simplu peste spectator în sală. Agresivitatea lor este agresivitatea întregului spectacol. Gărzile acționează în masă și la poruncă. Supunerea militarizată le uniformizează. Din această masă ies și intră și cei doi ucigași, precum și Catesby și ceilalți supuși ai lui Richard.

Marcel Iureș, căci el este de data asta Richardul pe care l-am descris, revine în forță, după o absență pe care publicul a resimțit-o, făcînd un rol principal excepțional, așteptat de noi

toți. Plăcîndu-i jocul puterii și joaca nemiloasă cu ceilalți, Richard interpretat de Marcel Iureș se joacă pentru că jocul este mai presus de orice. Jocul acesta narcisic, îl ridică asemeni unui vîrtej în vârful ierarhiei, ca să-l lase să se prăvale direct în moarte. Relația lui cu Buckingham și cu *Nebunul-lup* este construită cu tact și cu răbdare. Ei sînt prezenți mereu pe scenă, își caută privirile, se aprobă tacit sau zgomotos, se completează. Momentul încoronării este în jocul lui Marcel Iureș un amestec de vis și realitate, de nebunie sau de simulare a ei. El își leapădă hainele frumoase croite, îl îmbracă pe lup cu ele, iar trupul strîmb rămîne fără ascunziș. Jocul cu coroana este jocul cu simbolul. Delirul puterii atinge forme paroxistice. O anumită rostire de o melodicitate tăioasă însoțește interpretarea. Tandemul Măniuțiu - Iureș funcționează perfect spre delectarea publicului.

Actori foarte buni ai teatrului (și nu numai) își susțin rolurile episodice, care nu-i împiedică să convingă în interpretarea lor: Șerban Ionescu (Eduard), Florin Zamfirescu (Clarence), Gelu Nițu (Catesby). Acceptabilă este Camelia Maxim (Lady Anne) și bună, Irina Mazanitis (Margareth), una supusă destinului deloc fericit, împotriva căruia nu are rost să se ridice, cealaltă dinamică, zgomotoasă în nebunia ei disperată (manipulată de Richard). Mai puțin inspirată este alegerea Oanei Ștefănescu în rolul Elisabeth, pe care, din păcate, nu o ajută nici vocea și care nu are decît un moment bun: scena în care, femeie fiind, își jeleşte bărbatul mort. Ca și inexistentă este Virginia Rogin în Ducea de York.

Richard III de la Teatrul Odeon este, cu siguranță, un eveniment teatral.

PREMIERE

• Un text mai actual ca oricînd pe scena *Teatrului Dramatic* Constanța, sîmbătă, 12 februarie: *Rinocerii* de Eugen Ionescu. Regia: Laurian Oniga. Decor: Sică Rusecu. Costume și măști: Gina Tărășescu. Distribuția: Titus Gurgulescu, Carmen Enea-Tomescu, Vasile Cojocaru, Liviu Manolache, Eugen Mazilu, Iancu Lucian, Ana Mirena, Iulian Enache, Gabi Belu, Emil Bîrlădeanu, Nina Udrescu-Mazilu, Diana Cheregi, Vali Caracasian.

• Trupa *Teatrului Dramatic* Galați a prezentat două noi premiere: pe 13 februarie *Oameni și șoareci* de John Steinbeck. Traducerea: Profira Sadoveanu și Sima Zamfir. Regia: Victor Moldovan. Scenografia: Gabriela Bondărescu Catargiu. Muzica: Ștefan Mangoianu. Distribuția: George Șerbina, Stelian Stancu, Cătălin Tudor Manea, Tamara Constantinescu, Aurelian Georgescu, Gabriel Constantinescu, Petre Păpușă. A doua premieră, recentă, a fost pe 6 martie: *Jacques și stăpînul său* de Milan Kundera. Regia: Adrian Lupu. Scenografia: Mircea Ribinschi. Traducerea: Doina Trăsnea. Din distribuție: Mihai Mihail, Eugen Popescu Cozma, Liliana Lupan, Vlad Vasiliu.